

Agnieszka Aysen Kaim, Paulina Dominik

Z Polski pod zaborami do Imperium Osmańskiego - bohaterowie kategorii "pomiędzy kulturami" w wieku XIX, jako transkulturowi agenci, którzy przyczynili się do wymiany idei pomiędzy Europą, a Imperium Osmańskim.

Celem projektu jest zbadanie zjawiska transkulturowości na przykładzie życia i działalności dwukulturowych jednostek, zwanych *go between* (pomiędzy kulturami), spośród drugiego pokolenia polskich emigrantów w Imperium Osmańskim. Bohaterowie projektu to aktywni działacze osmańscy w okresie 2. poł. XIX w. i 1. poł. XX wieku, żyjący na pograniczu kulturowym pomiędzy chrześcijanami o europejskim pochodzeniu, a Turkami-muzułmanami. Hipoteza projektu zakłada, że to właśnie dwukulturowa formacja ułatwiła im kariery zawodowe w osmańskim aparacie władzy, a następnie w nowo powstałej Republice Turcji. Ich umiejętności wynikające z synkretycznego modelu wychowania i wykształcenia sprawiły, że byli kompetentni, aby wziąć czynny udział w procesie reform opartych na europejskich wzorcach, umacniając idee państwowości, narodu, tożsamości narodowej. W ten sposób można ich nazwać transkulturowymi pośrednikami, którzy czerpali z zasobów obu dostępnych im kultur. Projekt uzupełni badania zachodnioeuropejskie, które koncentrowały się na emigrantach z Europy Zachodniej, i przybliży sylwetki potomków emigrantów polskich z okresu Wielkiej Emigracji. Będą to: Władysław Czaykowski/Muzaffer Pasza (1843–1907, generał i osmański dygnitarz) - syn Michała Czaykowskiego /Mehmeda Sadıka Paszy; Alfred Bieliński/Ahmed Rüstem Bej (1862–1934, dyplomata, poseł i dziennikarz), syn Seweryna Bielińskiego/ Nihada Paszy (1815–1895) oraz Hasan Enver Pasza (1857-1929, generał i dyplomata), syn Konstantego Borzęckiego (1826-1876)/ Mustafy Celâleddina Paszy. Badania oparte na mikrohistorycznej metodzie poprzez studia przypadków wyłonią indywidualne czynniki, które mogły się złożyć na transkulturową tożsamość tych hybrydowych postaci. W dotychczasowych badaniach uczestniczek projektu dr Agnieszki Aysen Kaim i mgr Pauliny Dominik, stanowiących wstępny etap badawczy nad tymi zagadnieniami, zostały przeanalizowane takie aspekty, jak konwersja i religijny synkretyzm oraz wynikający z tego status społeczny pierwszego pokolenia emigrantów, a także ich polityczne dziedzictwo, polski romantyczny nacjonalizm czy osmański panislamizm. Obie badaczki wieloaspektowo analizowały ideologiczne i polityczne ścieżki polskich emigrantów, którzy tworzyli osmańską polonię XIX wieku. Tym razem badania skoncentrują się na zagadnieniu, jak osmańskie grupy wyznaniowe koegzystowały między sobą i jak przesuwaly się granice tolerancji i nietolerancji pomiędzy nimi na przełomie wieków pod wpływem ideologii państwowości. Wyniki tych rozważań zostaną też uwzględnione w analizie kolejnej koncepcji z zakresu transkulturowości, jaką jest zajmowana przez nich w społeczeństwie osmańskim tzw. „trzecia przestrzeń”, prowadząca do podwójnego wykluczenia: przez pierwotną grupę wyznaniową przodków przed konwersją i nową - tych, którzy do niej należą niejako od urodzenia. Uwzględnione będą także wpływy wolnomularskie i masonskie. Badanie stworzy polifoniczny portret środowiska chrześcijan i konwertytów osmańskich polskiego pochodzenia w szczególnym okresie wpływów reformatorskich, w których następowała transmisja wzorów i modeli kultury europejskiej i w której to nasi bohaterowie byli kompetentnymi pośrednikami dzięki temu, że nieustannie przebywali w „obszarach kontaktu” międzykulturowego. Ich zasługi na tym polu będą analizowane z podziałem na dziedziny, w których się specjalizowali z uwzględnieniem ich predyspozycji charakterologicznych. Badanie także spróbuje dokonać rewizji stereotypowych określeń, jak „osmański poddany o polskim pochodzeniu” czy jednostka „z polską duszą” dla tożsamości warstwowych. Analizie zostaną poddane także pojęcia, jak „dziedziczona pamięć” polskości po ojcach polskich XIX-wiecznych powstańcach, z założeniem, że efektem tych badań może się okazać równie dobrze chęć odcięcia się od dziedzictwa pamięci. W badaniu przyjrzymy się także, czy w tych konkretnych przypadkach doszło do charakterystycznej dla drugiego pokolenia emigrantów radykalizacji ideologicznej, jako sposobu udowodnienia lojalności wobec nowego państwa. Jednocześnie spróbujemy ustalić, czy za ich radykalnym działaniem nie stało poczucie zagrożenia podwójną bezpaństwowością, poprzez ojców - z Polski pod zaborami i ich osobistym - z Osmańskiego Imperium, któremu jako „choremu człowiekowi Europy” groził podział terytorialny przez siły europejskie. W celu osiągnięcia powyższych efektów projekt zakłada szereg kwerend bibliotecznych i archiwalnych, które zostaną przeprowadzone w zasobach Biblioteki Kórnickiej i Czartoryskich w Krakowie, oraz we Francji: w Bibliotece Polskiej, Bibliotece Narodowej i Archiwach Dyplomatycznych, a także w Wielkiej Brytanii w archiwach Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz w Turcji: w Archiwach Osmańskich i Republikańskich a także w Libanie w Archiwach Maronickiego Patriarchatu. Rezultatem projektu będą 4 publikacje – 2 w języku angielskim, 1 po turecku i 1 po polsku, w wysoko punktowanych czasopismach naukowych, takich jak np. Journal of the Ottoman and Turkish Studies Association, Diyâr. Journal of Ottoman, Turkish and Middle Eastern Studies, International Journal of Middle East Studies, Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM), Rocznik Orientalistyczny.